

Nr 29

Utlåtande i anledning av väckta motioner om studiesociala åtgärder i vissa fall.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 584 i första kammaren av herr *Svanström* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, samt nr 711 i andra kammaren av herr *Rubin m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag till studiesociala åtgärder för barn till medborgare, tjänstgörande utrikes i statlig eller frivillig u-landshjälp, i enlighet med vad som i motionen angivits».

Motionerna

I motionerna anföres.

Enligt gällande bestämmelser saknar barn till svenska föräldrar, tjänstgörande i utvecklingsländerna i statlig eller frivillig hjälpverksamhet, fri skolmateriel och fria skolmåltider, förlängt barnbidrag — avseende undervisning i grundskola — och studiehjälp.

Vår mening är att samhället på alla sätt bör uppmuntra de medborgare som tjänstgör i svensk utvecklingshjälp och stimulera till fortsatt rekrytering genom att bl. a. underlätta utbildning och skolunderbyggnad för utlandstjänstgörandes barn.

Med avsikt att kompensera de stora svårigheter och ekonomiska besvär som ofta är förknippade med svenska barns undervisning och skolunderbyggnad i u-länderna borde förlängt barnbidrag utbetalas i samma utsträckning som för barn bosatta inom riket, läroböcker fritt få rekvireras från hemlandet och, där möjligheter till ordnad skolundervisning ej förefinnes på föräldrarnas tjänstgöringsplats, studier vid svenskt korrespondensinstitut betalas av staten.

Gällande bestämmelser m. m.

Förlängt barnbidrag med 75 kronor i månaden utgår under läsåret till barn över sexton år som deltagar i undervisning i grundskola och vissa andra skolor. Bidraget utgår endast för barn, som är bosatt i riket. För studier vid gymnasier och därmed jämställda läroanstalter utgår i princip studiehjälp enligt *studiehjälpsreglementet*. Studerande som påbörjar sina studier före det år de fyller 21 år kan under läsåret erhålla dels de icke behovsprövade

Bihang till riksdagens protokoll 1966. 9 saml. 2 avd. Nr 29

förmånerna studiebidrag med 75 kronor i månaden jämte inackorderings-tillägg med 100 kronor i månaden eller resetillägg med 30—75 kronor i månaden, dels inkomstprövat tillägg om högst 75 kronor i månaden och behovsprövat tillägg med maximalt samma belopp. Därutöver finns möjligheter till studielån. Studiehjälp utgår till svensk studerande och till annan studerande som är bosatt i riket. Vid studier utom riket kan svenska medborgare beviljas studiehjälp, därest studierna icke med lika stor fördel kan bedrivas vid svensk läroanstalt. Studiestödet är emellertid endast avsett för studier som motsvarar eller är jämförbara med studier vid sådan svensk läroanstalt där studiehjälp kan utgå enligt studiehjälpsreglementets bestämmelser, t. ex. gymnasier, fackskolor, yrkesskolor. För studier i de nordiska länderna gäller särskilda regler. Svensk medborgare äger för studier vid läroanstalt under statlig tillsyn i nordiskt land uppbära studiehjälp på samma villkor som för studier inom riket. Möjligheten för gymnasiestuderande och likställda att erhålla studiehjälp för studier utanför Norden var en nyhet vid studiehjälpsreglementets införande år 1964. *Studiemedelsförordningen* med tillhörande författningar, som reglerar stödet åt universitetsstuderande och andra därmed jämställda, innehåller beträffande utlandsstudier i princip samma regler som studiehjälpsreglementet.

Brevskolestipendier utdelas vid studier med real-, student-, handelsgymnasie- eller ingenjörsexamen som mål. Stipendiesumman, som är avsedd som ett bidrag till kostnader för kursavgift, är vid rena korrespondensstudier högst 300 kronor för läsår. I vissa andra fall är maxibeloppet 450 eller 600 kronor.

Centrala studiehjälpsnämnden, som är beslutande myndighet för studiestöd vid studier i utlandet, har den 2 december 1965 behandlat frågan efter vilka principer studiehjälp bör beviljas för elevs skolgång utomlands, då föräldrarna är eller har varit bosatta utomlands. Nämnden har beslutat att följande riktlinjer skall tillämpas efter prövning från fall till fall:

Studiehjälp må utgå om godtagbara familjeskäl kan åberopas för studier utomlands. Detta bör anses vara fallet om föräldrarna på grund av tjänst eller därmed jämförlig omständighet är bosatta utomlands och det ur vårdnadssynpunkt kan anses otillfredsställande att lämna eleven kvar i Sverige för att här fullgöra sin skolgång vid t. ex. grundskola eller gymnasium. Studierna utomlands skall motsvara studier i Sverige för vilka studiehjälp utgår. Understiger föräldrarnas utlandsvistelse ett år, bör studiehjälp ej utgå. Ej heller bör studiehjälp utgå om eleven befinner sig i en ålder som överstiger den som normalt gäller för studerande vid gymnasium.

I det fall föräldrarna kan anses ha emigrerat, bör det förutsättas, att det **studiestöd, som finns att tillgå i immigrationslandet, i första hand utgår till eleven.**

Har elev påbörjat studier utomlands under godtagbara omständigheter som avses här ovan, och föräldrarna senare återflyttat till Sverige, må studiehjälp utgå för avslutning av de påbörjade studierna om godtagbara skäl talar mot att utlandsstudierna avbrytes.

1964 års utlands- och internatskoleutredning m. m.

I 1963 års statsverksproposition uttalade chefen för ecklesiastikdepartementet i samband med behandling av anslaget till svenska skolor i utlandet (bilaga 10, punkt 103, s. 185), att det i ett läge då det framstår som önskvärt, att svenska medborgare beredes tillfälle att tjänstgöra utomlands såväl inom olika internationella organisationer som i den direkta svenska hjälpen till andra länder borde övervägas, om icke statsmakterna skulle åtaga sig ett ökat ansvar för utlandsskolorna. I detta sammanhang ansågs också behovet av svensk undervisning för barn till utrikesförvaltningens personal böra beaktas. Hithörande problem borde enligt departementschefens uppfattning bli föremål för en närmare utredning.

I ett antal motioner vid 1963 års riksdag uppmärksammades de utlands-svenska barnens skolgång. I ett motionspar föreslogs sålunda utredning om tillämpning av grundskolans principer på utlandssvenska barns skolgång. Ett likartat utredningskrav återfanns i en annan motion. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 208 förutsatte statsutskottet att den förebådade utredningen rörande utlandsskolorna skulle komma till stånd snarast möjligt i form av en allsidig utredning rörande utlandssvenska barns skolgång både hemma och utomlands.

Enligt bemyndigande den 7 februari 1964 tillsattes *1964 års utlands- och internatskoleutredning*. I direktiven till utredningen refereras inledningsvis hur utredningsfrågan väckts. Därefter anföres:

Bakom de här angivna uttalandena och förslagen ligger det förhållandet, att antalet svenskar, som tjänstgör eller studerar i utlandet, på senare år ökat. Såväl ett ökat statligt engagemang i internationell verksamhet som ökade möjligheter för forskare, konstnärer och studerande till utlandsvis-telse är att förvänta. Samtidigt torde exportindustrin komma att kräva ytterligare personella insatser i utlandet. Även om en viss rörelse i motsatt riktning förekommer i det att antalet svenska missionärer i vissa länder minskar, synes det vara realistiskt att räkna med en ökning av antalet utlands-svenskar.

För närvarande utgår statsbidrag till ett femtontal svenska skolor i ett tiotal länder i Europa, Afrika och Asien. Årsbidrag utgår till kostnaderna för småskollärartjänst med 8 500 kr., för folkskollärartjänst med 11 000 kr. samt för två lärartjänster vid en i Paris anordnad realskola med 15 000 kr. för vardera tjänsten. För ordinarie lärare i Sverige är begynnelselönerna i ortsgrupp 5 för småskollärare ca 18 700 kr., för folkskollärare ca 21 000 kr. och för adjunkt ca 31 300 kr. Bidragets begränsade storlek i förhållande till löneläget i Sverige har medfört, att lärarlönerna vid utlandsskolorna kommit att ligga på en lägre nivå än i Sverige med minskade möjligheter att för längre tid förvärva kompetenta lärare som följd. För den del av lärarlönerna, som inte täckes av statsbidraget, får skolornas huvudmän helt svara. Härtill kommer kostnader för lokaler, pedagogiska hjälpmedel, skolmåltider etc.

Dessa kostnader täckes på olika sätt såsom genom bidrag från svenska utlandsförsamlingar, bidrag från svenska föreningar och företag samt genom terminsavgifter. De sistnämnda blir i många fall mycket höga och kan för föräldrar med genomsnittliga inkomster utgöra ett hinder mot att utnyttja den svenska skolan på orten.

Det bör eftersträvas, att så många svenska ungdomar i skolpliktig ålder som möjligt, även de som till följd av utlandsvistelse är förhindrade att åtnjuta grundskolundervisning i hemlandet, där föräldrarna så önskar, utan alltför stora egna ekonomiska uppoffringar eller alltför stora kostnader för samhället får tillfälle till sådan undervisning på sin bostadsort.

Mot bakgrunden av det anförda bör en utredning rörande de utlandssvenska barnens skolgång nu komma till stånd. För ändamålet bör särskilda sakkunniga tillkallas.

De sakkunniga bör först kartlägga det nuvarande och, såvitt möjligt, det närmast kommande behovet av särskilda svenska skolor i utlandet samt utröna, hur de nuvarande utlandsskolorna svarar mot dessa behov. Därvid bör också undersökas föräldrarnas benägenhet att placera sina barn i vederbörande lands skolväsen och hur detta påverkar utlandsskolornas situation. Därigenom erhålles en utgångspunkt för bedömningen av under vilka förutsättningar, i vilka former och i vilken utsträckning ett ökat statligt stöd till utlandsskolorna kan vara erforderligt.

En grundläggande fråga vid denna bedömning är vilka åldersgrupper utlandsskolornas undervisning bör omfatta. Det kan antagas, att skolorna på olika orter i detta avseende måste organiseras olika, även om det synes vara önskvärt, att de i varje fall bör omfatta grundskolans låg- och mellanstadier. Vad högstadiet beträffar föreligger praktiska svårigheter, när det gäller att i en skola med begränsat elevunderlag tillhandahålla ett tillfredsställande antal valmöjligheter mellan olika tillvalsgrupper. Viss undervisning torde därför inte alls i reguljär form kunna erbjudas eleverna vid en utlandsskola. Det bör därför övervägas i vilken omfattning det genom lärarledd korrespondensundervisning, eventuellt i kombination med särskilda hjälpmedel, är möjligt att bemästra dessa problem i likhet med vad som sker exempelvis vid glesbygdshögstadierna.

En förutsättning för att utlandsskolorna skall fungera tillfredsställande är att lärarfrågan löses. Utgångspunkten bör härvid vara att utlandsskolornas lärare skall ha samma kompetens som motsvarande lärarkategorier i hemlandet. Frågan om anställnings- och avlöningsförmåner för lärare och övrig för den direkta undervisningen nödvändig personal vid dessa skolor måste följaktligen övervägas, varvid också bör klarläggas bl. a. vilken effekt konstruktionen av de svenska socialförsäkringarna har för utlandsskolornas personal.

Ytterligare en väsentlig förutsättning för en effektiv undervisning är att skolorna har tillgång till ändamålsenliga lokaler, undervisningsmateriel och andra hjälpmedel. Grundskolans huvudmän erhåller statsbidrag till kostnaderna för dessa ändamål. De sakkunniga bör överväga om statligt stöd till utlandsskolorna i dessa avseenden bör utgå och i så fall i vilken utsträckning och på vad sätt det bör ske. Även skolsociala frågor bör uppmärksammas, exempelvis skolmåltider och skolskjutsar. — — —

Utskottet

Studiesocialt stöd kan efter prövning från fall till fall utgå vid studier även utom riket. Studiehjälp kan exempelvis erhållas om föräldrar till en studerande på grund av tjänst eller därmed jämförlig omständighet är bosatta utomlands och det ur vårdnadssynpunkt får anses otillfredsställande att lämna den studerande kvar i Sverige för skolgång. Som allmänt villkor gäller att studierna utomlands skall motsvara sådana studier som i Sverige berättigar till studiehjälp.

Förevarande motioner syftar till en förbättring av studiestödet för barn vilkas föräldrar tjänstgör utomlands i statlig eller frivillig u-landshjälp.

Det av motionärerna aktualiserade spørsmålet äger samband med problemet om utlandssvenska barns skolgång i allmänhet. Denna fråga är föremål för utredning genom 1964 års utlands- och internatskoleutredning. Utredningen skall enligt sina direktiv bl. a. pröva frågor som rör statligt stöd till lokaler, undervisningsmateriel och andra hjälpmedel. Även skolsociala frågor såsom skolmåltider och skolskjutsar skall uppmärksammas. Enligt vad utskottet inhämtat beräknar utredningen att slutföra sitt uppdrag inom de närmaste månaderna. På grund härav och med hänsyn till de möjligheter till studiesocialt stöd som finns anser utskottet, att riksdagen inte nu bör ta något initiativ i anledning av motionerna.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 584 och II: 711, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 mars 1966

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Carlqvist, herrar Kaijser*, Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson, Erik Filip Petersson*, Högström* och Kilsmo;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe*, Rimmerfors, fröken Sandell*, fru Svensson, herr Ringaby, fru Skantz och herr Elmstedt.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Föredragande departementschefen uttalade i *proposition nr 163 år 1954* bl. a.

Enligt min uppfattning är systemet med visst karensbelopp förenat med avgjorda fördelar. Därmed kommer en mängd smärre läkemedelsinköp automatiskt att undantagas från rabatteringen, och det torde i dessa fall vanligen röra sig om icke receptbelagda läkemedel. Här förhindras alltså en övergång till receptköp. Karenssystemet ger vidare möjlighet till att genom en något högre rabattsats bereda en större prisnedsättning för dyrare läkemedel, varigenom de mera behjärtansvärda fallen kan bättre tillgodoses.

Andra lagutskottet behandlade propositionen i sitt *utlåtande nr 37* och hade därvid även att taga ställning till ett i motionen II: 646 framställt yrkande att karensbeloppet skulle helt slopas och att den merkostnad, som blev en följd härav, finge uttagas genom förhöjd sjukvårdersättningsavgift, om den ej kunde täckas på annat sätt. Utskottet framhöll härvid bland annat följande.

Vid sin bedömning av frågan utgår utskottet från att den av statsmakterna vid 1953 års beslut förutsatta kostnadsramen för reformen bör hållas. Härför talar såväl statsfinansiella skäl som intresset av att begränsa storleken av avgifterna till sjukvårdsförsäkringen. Det är vidare enligt utskottets mening önskvärt — ej minst med hänsyn till att det här är fråga om en reform, vars verkningar i olika hänseenden det är svårt att i förväg överblicka — att försiktighet iakttages vid utformningen av rabattsystemet i avvaktan på praktisk erfarenhet av reformens verkningar.

Systemet med karensbelopp är förenat med bl. a. den väsentliga fördelen, att det inom en given kostnadsram medger en högre rabattsats och således ger en effektivare hjälp vid dyrare och för den enskilde mera betungande inköp av medicin. Kostnaderna för läkemedelsreformen kommer vidare icke att belastas med mindre läkemedelsinköp av i allmänhet ringa ekonomisk betydelse för den enskilde. Genom att dessa inköp undantages förbilligas även administrationen av reformen, varigenom en större del av utgifterna för denna kommer att användas för dess egentliga syfte. — — —

Vad nu sagts om systemets fördelar kan givetvis motivera endast ett tämligen lågt karensbelopp. Ett högt karensbelopp får till följd att kostnaderna för de läkemedel, som på grund av karensbeloppet ej rabatteras eller rabatteras allenast i ringa mån, kan bli alltför kännbara för den enskilde. Ett karensbelopp å tre kronor synes utskottet mot bakgrunden av de på senare år allmänt ökade realinkomsterna och de genom den allmänna sjukförsäkringen förbättrade sjukförmånerna icke behöva möta avgörande betänkligheter. På grund av vad utskottet sålunda anfört godtager utskottet därför propositionens förslag i detta hänseende.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Samma fråga har även därefter varit föremål för riksdagens behandling. Här må hänvisas till *andra lagutskottets utlåtande nr 38 år 1956*.

Motionsyrkanden om höjning av karensbeloppet har likaså behandlats av riksdagen vid flera tillfällen. I denna fråga hänvisas till *andra lagutskottets utlåtanden nr 11 år 1963* och *nr 5 år 1964*.

I direktiven till *1961 års sjukförsäkringsutredning* anföres, att ännu en del

spörsmål inom sjukförsäkringens område kvarstår och att tiden nu är mogen för en översyn av sjukförsäkringslagstiftningen i de delar, där denna inte uppmärksammats under de senaste årens reformarbete. Vidare uttalas i direktiven, att kommittén bör verkställa en bearbetning av det betänkande angående läkemedelsförmånerna som år 1959 framlades av en särskild utredning, varvid huvudlinjen liksom tidigare bör vara, att medborgaren skall beredas skydd mot att vid sjukdom betungas med alltför stora utgifter för läkemedel, samtidigt som systemet inrymmer möjligheter att hålla totalkostnaderna för läkemedelsförmånerna på en rimlig nivå. Enligt direktiven står det utredningen fritt att upptaga sådana spörsmål som aktualiseras under översynen och som faller inom ramen för de uppgifter som tillagts utredningen.

Fråga om medicinkostnaderna för folkpensionärerna var på grund av väckta motioner föremål för riksdagens bedömning år 1963. I sitt av riksdagen godkända utlåtande i ämnet, nr 26 år 1963, anförde *andra lagutskottet* bl. a.

1961 års sjukförsäkringsutredning har tillkallats för att verkställa en översyn av sjukförsäkringen och därmed sammankopplade förmåner. Enligt direktiven skall utredningen bl. a. undersöka frågan om hur läkemedelsförmånerna bör utformas. Det står även utredningen fritt att upptaga andra till sjukförsäkringen hörande problem, som aktualiseras under arbetets gång.

Utskottet finner det ej lämpligt eller möjligt att ur det pågående utredningsarbetet till särskild behandling utbryta de av motionärerna aktualiserade spörsmålen. Det synes utskottet i stället mest ändamålsenligt om de delar av sjukförsäkringen som kan anses i behov av ytterligare översyn behandlas i ett sammanhang.

Även under år 1964 var frågan om medicinkostnaderna för folkpensionärerna på grund av väckta motioner föremål för riksdagens bedömning. Utskottet anförde i sitt *utlåtande nr 35*, att det ej fann anledning frångå sin tidigare ståndpunkt. Vidare påpekade utskottet att de ändrade bestämmelser rörande sjukförsäkringsförmånerna i stort, som kunde bli en följd av sjukförsäkringsutredningens allmänna översyn, sannolikt kom att ställa de av motionärerna kritiserade reglerna i ny belysning. Det syntes utskottet erforderligt att frågor om folkpensionärernas ställning omprövades mot bakgrund av det nya läge som sålunda kunde uppkomma. Utskottet fann att de aktuella motionsyrkandena borde förutsättningslöst behandlas av 1961 års sjukförsäkringsutredning.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Även under fjolåret aktualiserades folkpensionärernas medicinkostnader motionsvägen. I sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 12 år 1965* fann *andra lagutskottet* ej anledning frångå sin tidigare ståndpunkt.

Utskottet

Läkemedelsförmånerna regleras i förordningen om kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel. Enligt förordningen lämnas rabatt å läkemedel som enligt

läkarrecept utlämnas å apotek. Härvid nedsättes det fastställda priset med hälften av det belopp, varmed priset överstiger karensbeloppet tre kronor. Den som lider av långvarig och allvarlig sjukdom kan i vissa fall få av läkare ordinerade läkemedel kostnadsfritt.

I förevarande motioner hemställas, att 1961 års sjukförsäkringsutredning får i uppdrag att utreda kostnaderna för och möjligheterna att låta pensionärer, som huvudsakligen har endast folkpensionsförmånerna att leva på, komma i åtnjutande av gratis medicin.

I direktiven till sjukförsäkringsutredningen uttalas, att kommittén bör verkställa en bearbetning av det betänkande angående läkemedelsförmånerna som år 1959 framlades av en särskild utredning, varvid huvudlinjen liksom tidigare bör vara, att medborgaren skall beredas skydd mot att vid sjukdom betungas med alltför stora utgifter för läkemedel, samtidigt som systemet inrymmer möjligheter att hålla totalkostnaderna för läkemedelsförmånerna på en rimlig nivå.

Enligt vad som upplysts kommer sjukförsäkringsutredningen att slutföra sitt uppdrag såvitt angår läkemedelsförmånerna under innevarande år. De ändrade bestämmelser som kan bli en följd av utredningens förslag torde komma att ställa det i motionerna aktualiserade problemet i ny belysning. Med hänsyn härtill anser utskottet, att riksdagen inte bör taga något initiativ i anledning av motionerna. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 24 och II: 43, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 mars 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist*, fru Hamrin-Thorell*, herr Lars Larsson, fru Nilsson*, herrar Eric Carlsson, Edström och Hübinette*;

från andra kammaren: herr Rimmerfors, fru Ekendahl, herrar Bengtsson i Varberg, Fredriksson, Edlund, Johansson i Skärstad, Carlsson i Göteborg och Jonsson.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.